

”Suomen symbolikuva haavoittui pahasti toisen maailmansodan rauhoissa. Kuten Suomi valtiona myös symbolinen Suomi-neito selviytyi ja esiintyy edelleen, nyt EU-Suomen henkilöitymänä. Toivokaamme hänelle terveyttä ja reipasta mieltä, sillä sellaista hän ja me kaikki tarvitsemme tämän päivän ankaran kilpailun maailmassa”, lausui akateemikko Päiviö Tommila juhlapuheessaan.

Kuinka Suomi-neidon muotoinen kartta-Suomi syntyi?

Päiviö Tommila

”Muiden kansakuntien symbolihahmoista Suomi-neito poikkeaa samastamalla Suomeksi hahmottuneeseen karttakuvaan.”

RAJA JA KARTTA ovat kansakunnille keskeisen tärkeitä käsitteitä. Valtiollis-poliittisessa ja taloudellisessa toiminnassa, liikenteestä puhumattakaan kartat ovat perustyökaluja. Luonnonlait puolestaan määräävät äärirajoja, myös fyysisen suorituskyvyn ulottuvuuksia. Rajat voivat olla konkreettisia, jolloin ne on mahdollista pyykittää maastoon ja piirtää kartoille,

”Eräretket laajensivat tunnettua elinympäristöä ja paikannimistöä ja paikannimistö muodostui ihmisten mieleen kartta, muistin maisema.”

tai ne voivat olla yhteisön ja yksilön toimintaa laein, asetuksin ja sopimuksin sääteleviä sallivia tai kieltäviä normeja sekä moraalisia, uskonnollisia ja mentaalisia ohjeistuksia sellaisten käsitteiden kuin hyvän ja pahan tai kauniin ja ruman välillä.

Meidän on vaikea kuvitella maailmaa ilman karttakuvaa, meidän, jotka tiedämme maapallon olevan pyöreän, joille maapallon pinnan jakaantuminen mantereisiin, valtameriin ja valtioihin on itsestään selvää ja joille oman maamme Suomi-neidon hahmoinen isänmaan kartta on lapsuudesta saakka tuttu. Mutta näin on ollut vain lyhyen ajan historiassamme. Maanmittauksen juhlapäivänä onkin syytä kysyä, miten Suomi-neidon muotoinen kartta-Suomi syntyi?

Naisfiguurin käytöllä symboloimaan maata, maakuntaa ja kaupunkia on pitkät

perinteet. Tunnettu Ranskan Mariannen ja Ruotsin Svea-mamman. Personifikaatio on liittynyt vapauteen, voittoon, kansallisuuteen, isänmaallisuuteen. Näistä lähteistä nousi myös Suomi-neito runouteen ja kuvataiteeseen 1800-luvun puolivälin jälkeen. Zachris Topeliuksen ja Walter Runebergin vaikutus oli tärkeä. Ruotsin malliin Suomi tai Suometar esiintyi myös äiti-Suomena, mutta nuorentui sitten neidoksi. Muiden kansakuntien symbolihahmoista Suomi-neito poikkeaa siinä, että se samastuu Suomeksi hahmottuneeseen karttakuvaan.

Mutta aloittakaamme alusta. Emme tiedä, millainen käsitys ympäristöstään, kauemmista tienoista puhumattakaan, oli niillä ihmisillä, jotka vuosituhansia sitten vaelsivat Suomen niemelle ainoana houkuttiminaan vesien ja metsien riista? Meillekin on vasta verraten myöhään sel-

vinnyt, että rannikoilla maa on jatkuvasti noussut ja että maisemat, jos kohta hitaasti, ovat sukupolvesta toiseen muuttuneet. Mantereen ja meren rajaa on edelleenkin mahdotonta vetää, kun Lounais-Suomen rannikkomerellä on – akateemikko **Olavi Granön** mukaan – peräti 38 000 saarta. Varhaiset eränkävijät tiesivät tulleensa suunnasta, josta aurinko nousi. Rannikolta päästiin jokea pitkin järvelle jos toisellekin ja suurten vesien äärelle hahmottui myös sisämaassa niemiä ja saarten maisema.

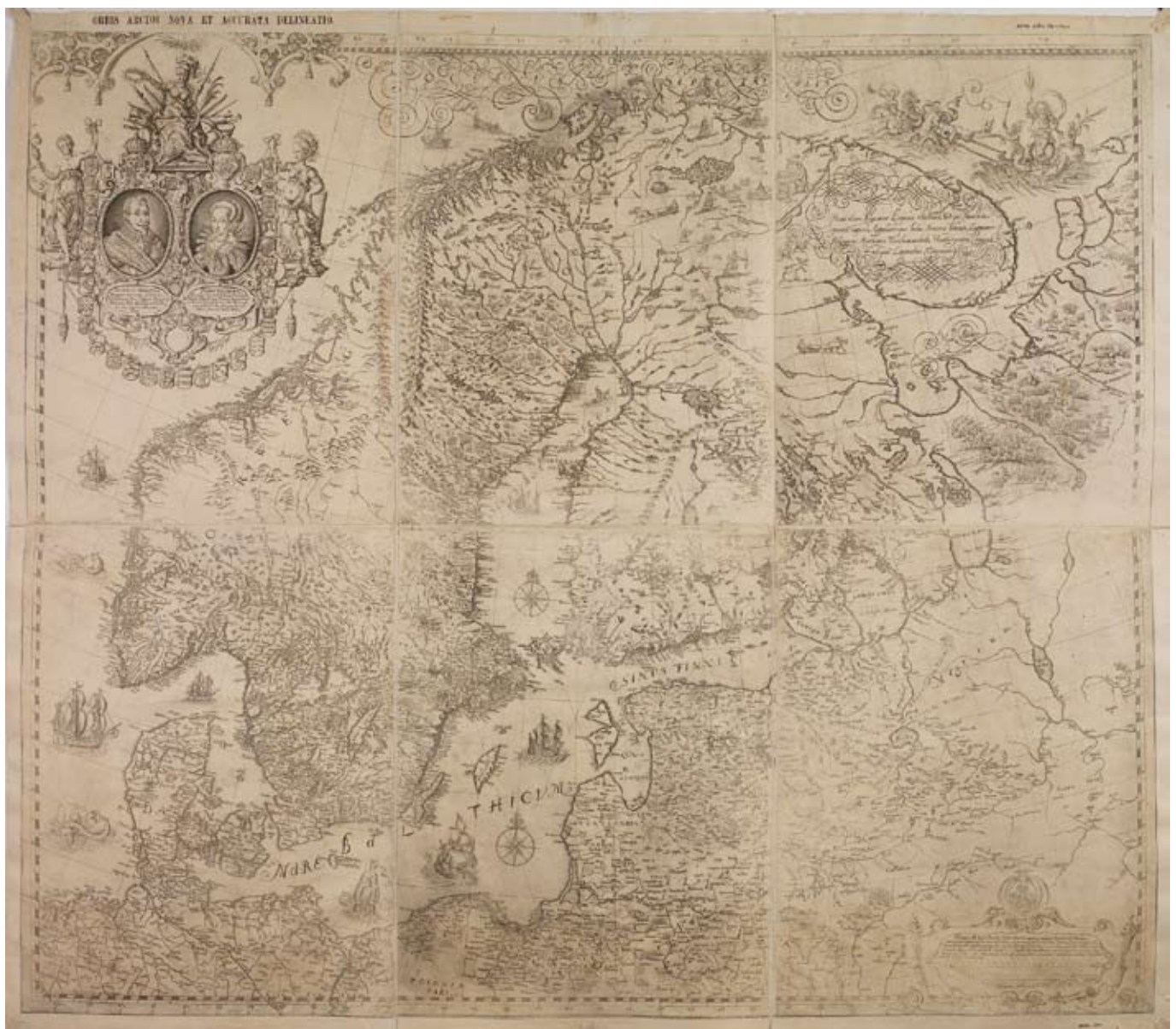
Perimätieto eräreiteistä laajensi tunnettua elinympäristöä. Arkeologisessa aineistossa on vuosituhansien takaa niin maalla kuin vetten päällä liikkumisesta todistavaa esineistöä, samoin siitä kertovia Taipale-nimiä. Opastusta lisäsi niemiä antaminen ympäristöstään eroaville luonnonkohteille, kuten vesistöille, mäille ja suurille kiville. Yksin Etelä-Hämeen ja Keski-Uudenmaan maastosta on poimitavissa 360 erämaapalstoista kertovaa pai-

kannimeä. Näillä voitiin jäsentää maastoa ja vesistöjä sekä hahmottaa etäisyyksiä päivänmatkoina. Juuri paikannimistä muodostui ihmisten mieleen kartta, jolla ei kuitenkaan ollut tarkkaa alueellista hahmoa. Se oli ihmisen muistissa olevaa maisemaa, eräänlaista henkistä rakennelmaa.

Tällaiseen ihmisten mielenmaiseen liittyi paljon myyttistä ja mystistä, sallittua ja kiellettyä. Näkymätön raja kulki jokapäiväisen kotipiirin ja metsän välillä, jonne lähteminen jo oli siirtymistä asuinpaikasta toiseuteen. Paikannimistössä *pyhä* ja *hiisi* piirsivät rajoja, edellinen kotipiiriin ja ulkopiiriin välille, jälkimmäinen pihapiiriin ja kalmistojen, elävien ja kuolleiden välille. Molemmat käsitteet omaksuttiin pronssikaudella indoeurooppalaisina kulttuurivaikutteina. Kalmistoja alettiin ensimmäisenä rajata muusta maastosta. Kuvitteelliset rajat olivat tuttuja myös kansanrunoudessa Tuonelan virrasta lähtien.

”Euroopassa kartoitustoimi alkoi 1400–1500-luvuilla löytöretkien, kansallisvaltioiden synnyn ja kirjapainon keksimisen seurauksena.”

Liki nykyisen muotoisena maantieteellinen Suomen niemimaa näyttäytyy vasta v. 1626 Andreas Buraeuksen Pohjoismaiden kartassa.

”Ensimmäinen kansankielinen kotimaan kartta painettiin 1844. Tämä oli se karttakuva, josta kuvitteellisen Jukolan Eero sai aineksia isänmaan äidinkasvoihin.”

Kosketukset ulkomaailmaan loivat vastakohtaisasetteluja *meidän* ja *muiden* välille. Me eli ympäröivä yhteisö koostui perheestä ja suvusta, laajemmin kylistä, jotka vaativat asutuksen pysymistä paikoillaan eli maanviljelyskulttuurin syntymistä. Maanviljelyksestä on varhaisia merkkejä Länsi-Suomessa jo pari tuhatta vuotta eKr. Nykytutkimus suhtautuu kuitenkin epäileväisesti kovin varhaiseen kylämuodostukseen, saati sitten laajempaan yhteiskunnan organisoitumiseen. Kalmistot, käräjäkivet ja muinaislinnat edellyttivät kuitenkin jonkinasteisia yhteisöjä.

Ajanlaskun alun jälkeisinä vuosikatoina ja etenkin viikinkiretkien alkaessa merenrannikon joensuihin alkoi saapua kauppamiehiä ja sotaisiakin purjehtijoita, joiden mukana levisi uusia katsomuksia. Uuden kristinuskon edustajat ottivat haltuunsa vanhan uskon palvontalehdot ja rakensivat niiden paikalle uusia tempeleitä samaan aikaan. Kun meren takana asuvat kuninkaat selitettiin entisiä paikallisia päälliköitä mahtavammiksi. Vasta tässä vaiheessa näyttää kirkon vaikutuksesta syntyneen pitäjätasoisia kokonaisuuksia aluerajoineen. Uusille herroille alettiin vaatia säännöllisiä veroja ja siitään syystä tarvittiin tietoja, mihin saakka Rooman usko ja Ruotsin kuninkaan valtapäiri ulottuvat. Varhaiskeskiajalla syntyi Suomen maantieverkon pohja, jolla oli paikoin edeltäjiä jo esihistoriallisen ajan lopulla ja jolla nyt yhdistettiin hallinnon keskuspaikoiksi rakennetut linnat ja perustetut kaupungit toisiinsa. Suomenlahden pohjoisrannikon satamapaikoista on säilynyt luettelo, jota on pidettävä Suomen vanhimpänä ”merikorttina”. Lännestä katsottuna merentakainen maa hahmottui niemenä.

Varhaisissa Euroopan yleiskartoissa valtakuntien rajoja ei aina ollut. Maakuntien ja heimojen nimet riittivät. Tunnetun maanpiirin karttoja laadittiin jo antiikin aikana, mutta varsinaisesti Euroopassa kartoitustoimi alkoi 1400–1500-luvuilla löytöretkien, kansallisvaltioiden synnyn ja kirjapainon keksimisen seurauksena. Nyt maanpiirin karttoihin alkoi tulla

myös entistä selvempi käsitys Euroopan kaukaisen pohjoisreunan alueista. Suomen asukkaat oli tosin mainittu jo antiikin **Tacituksen** kuvauksissa, mutta Suomen nimi esiintyy ensi kerran kartalla vuonna 1493, ja omana maantieteellisenä kokonaisuutena, kapeana niemenä, Suomi hahmottuu varhaisimmin 1532 **Jacob Zieglerin** kartassa, jonka **Mikael Agricola** hyvin tunsi. Vain muutaman vuoden nuorempi on meille tuttu **Olaus Magnuksen** *Carta Marina*, joka sisältää paikannimien lisäksi paljon ihmeellisten eläinten kuvia. Liki nykyisen muotoisena maantieteellinen Suomen niemimaa näyttäytyy vasta 1626 **Andreas Buraeuksen** tunnetussa Pohjoismaiden kartassa.

Kartan nimi oli latinankielinen: *Orbis Arctoi nova et accurate delineatio* eli *Uusi ja huolellisesti valmistettu Pohjoismaiden kartta*. Tunnettu Buraeuksen Ruotsin ja niin muodoin myös Suomen kartografian isänä. Hänen nimitettiin 1628 päämatemaatikoksi hienolla tittelillä ”general-matematicus”. Hän oli myös ainoa, jolla tällainen nimitys on ollut.

1200-luvun mittaan Suomi liitettiin Ruotsiin ja Ruotsin itäraja tuli myös Suomen itäraja. Varhaisin ”itäraja”, vielä kuitenkin lainausmerkeissä, näyttää kulkeneen Kymijoelta Hämeen läpi Pohjanlahteen. Häme ulottui näet vanhan maakirjan mukaan ”suolamerestä suolamereen”. Ensimmäinen valtiollisella sopimuksella vakiinnutettu itäraja oli tunnetusti 1323 solmitun Pähkinäsaaren rauhan raja, joka kulki Kannaksen läpi ja sitten viistoon luoteeseen Pohjanlahteen.

Entä mitä ymmärrettiin rajalla keskiaikana? Vanhat Ruotsin maanlait edellyttivät kyläyhteisön maiden merkitsemistä maastoon, mutta kuten keskiaikaisia rauhankysymyksiä viimeksi tutkinut professori **Jukka Korpela** toteaa, kenenkään mieleen ei olisi tullut lähteä umpimetsään merkitsemään Pähkinäsaaren rajaa. Tärkeätä oli tietää kulkureitit ja kauppapaikat, rajan yhtäjaksoinen kulku ei ollut sitä. Keskiajan rauhat olivat kaupparauhoja enemmän kuin valtioiden

välisten sotien päätöksiä. Aluevalta muodostui paikallisten keskusten, linnojen, kirkkojen, kaupunkien vaikutuspiireistä ja niiden verkostosta, josta ensin syntyi maakunnallinen ja myöhäiskeskiajalla valtiollinen identiteetti.

Suomea kutsuttiin keskiajalla myös Itämaaksi. Ilmansuunnista saivat nimensä Tukholmaa ympäröivät muutkin maakunnat. Hallintorakenteeltaan Suomi tuli olemaan Ruotsin kaltainen hallinto-, oikeus- ja kirkollisine laitoksineen ja niistä aiheutuneine sisäisine rajoineen. Feodaaliseen tapaan kruunu julistautui ylimmäksi maanomistajaksi, ja kuningas **Kustaa Vaasa** alkoi 1500-luvun puolimaissa patistaa uudisasukkaita sisämaan korpiin levittämään Ruotsin aluetta. Kirjoittajan äidinisänkin suku polveutuu suoraa miespuolista linjaa näistä Hämeen metsien uudisasukkaista. Näin täytettiin asumattomia metsiä ja Ruotsi sai menestyneen sotapolitiikan ohella hyvän perusteen valtakunnan rajan siirrolle ensin Täyssinän rauhassa 1595 pohjoiseen Jäämereen ja sitten 1617 Stolbovan rauhassa pitkälle Laatokan taakse ulottuneen Käkisalmen läänin ja Inkerinmaan liittämiseen Ruotsin kuninkaan maihin.

Suomella ei ollut Ruotsin aikana länsirajaa, mutta Haminan rauhassa sellaiseksi määriteltiin Tornion- ja Muonionjokia pitkin kulkeva linja. Nyt Suomi sai myös pohjoisrajan, sillä kun Suomeksi kutsuttu alue oli Ruotsin aikana ulottunut vain Kemijoen tienoille, rajaksi tuli nyt 1751 käyty Ruotsin ja Norjan raja. Se on tänä päivänäkin Norjan ja Suomen raja. Näissä rajajärjestelyissä syntyi Suomi-neidon läntinen käsivarsi.

Suurvalta-asema sortui Suuressa Pohjan sodassa, ja Uudenkaupungin rauhassa 1721 menetettiin iso osa Karjalaa. Eikä tässä kyllin, vaan Turun rauhassa 1743 Venäjä ulotti länsirajansa Kymijoelle. Niinpä kun Venäjä kaksisataa vuotta sitten helmikuussa 1808 aloitti sodan Ruotsia vastaan, hyökkäysarmeija koottiin Kymijoen taakse eli aika keskelle Suomea. Ruotsi hävisi sodan, mutta sen voittajaksi osoittautui itse asiassa Suomi, joka 1809 sai paljon enemmän maata kuin mitä sen nimellä kutsuttuun Itämaahan oli ennen sotaa kuulunut. Haminan rauhassa Ruotsi luovutti Venäjälle nimeltä mainiten Suomen läänit, mutta myös edellä mainitun osan Ruotsin Lappia ja osan Länsi-Pohjaa. Lisäksi Ahvenanmaa luettiin nyt selvästi Suomeen kuuluvaksi. Eikä tässä kyllin, sillä kun kaikki entiset Karjalan menetykset Stolbovan rauhan itärajaa myöten liitettiin vuoden

1812 alusta uuteen Suomen suuriruhtinaskuntaan, syntyi siitä nyt Venäjän alaisuudessa ”Suur-Suomi”, sanoisinko aikuinen Suomi-neito. Itsenäistyttyään se vielä sai Tarton rauhassa 1920 toiseksi käsivarrekseen Petsamon.

Vuosisatojen kuluessa syntyneelle kartta-Suomelle olivat maanmittarit alkaneet jo 1600-luvulla kutoa paikallisista rajoista yhä taajempisilmäistä pukua. Maanmittauksen uuden historian kirjoittanut **Mikko Huhtamies** katsoo tuolloin Buraeuksen toimesta aloitetun peruskartoitusprojektin valmistuneen lopullisesti vasta 1970-luvulla eli peittäneen kaikki Suomen maanmittauksen vuosisadat. Se on ollut todellinen kansallinen suurtyö.

Jo pitkin 1800-lukua Suomen kartta-hahmo tuli yleisesti tunnetuksi. Tässä yhteydessä on paikallaan huomauttaa, että yleiskartat olivat pitkään vain opineiden ja hallitsijoiden omaisuutta, salattujakin. Ensimmäinen suomenkielinen, siis kansankielinen, Euroopan kartta painettiin 1821 ja ensimmäinen suomenkielinen kotimaan kartta 1844. Tämä oli se karttakuva josta kuvitteellinen Jukolan Eero sai aineksia isänmaan äidinkasvoin, jonka kansakoulu juur-

rutti Suomen lasten mieliin ja jonka symbolihahmo Suomi-neito alkoi esiintyä mitä erilaisimmissa yhteyksissä tarvittaessa isänmaallisen hengen nostoa. Muistakaamme vain sortovuosilta **Eetu Iston Hyökkäys**-taulun urheata oikeuksien puolustajaa.

Kansallispukuisesta Suomi-neidosta tuli miltei todellinen hahmo, todellinen siinäkin mielessä, että kuten moni rintamasoturi myös Suomen symbolikuva haavoittui pahasti, kun Petsamo ja Viipurin lääni menetettiin toisen maailmansodan rauhoissa. Mutta kuten Suomi

valtiona myös symbolinen Suomi-neito selviytyi ja esiintyy edelleen, nyt EU-Suomen henkilöitymänä. Toivokaamme hänelle terveyttä ja reipasta mieltä, sillä sellaista hän ja me kaikki tarvitsemme tämän päivän ankaran kilpailun maailmassa, maailmassa, jota nykyiset maanmittarit katsovat taivaalla kiertävien satelliittien silmin. Eipä olisi Turun satamaan 1634 tullut ammattikuntansa ensimmäinen edustaja Suomessa Olof Gangius mitenkään voinut tällaista kuvitella, ei edes rakastamansa oluttuopin voimistamana.

Päiviö Tommila on historiantutkija, emeritusprofessori ja Helsingin yliopiston entinen rehtori. Hän on ollut akateemikko vuodesta 2004.

Päiviö Tommila väitteli filosofian tohtoriksi 1962 väitöskirjalla *La Finlande dans la politique européenne en 1809-1815* (”Suomi ja eurooppalainen politiikka 1809-1815”). Päiviö Tommila on tutkinut Suomen historiaa, etenkin poliittista historiaa 1800-luvulla, kaupunkihistoriaa, lehdistön ja historiankirjoituksen historiaa. Tieteellisten tutkimusten lisäksi hän on julkaissut yleistajuisia tekstejä ja ollut useiden teossarjojen päätoimittaja tai työryhmän jäsen.

Lähde: Wikipedia

- Ilmakuvaus ja ortokuvat
- Laserkeilaus

- HawkEye-laserkeilaus
- Kartoitus ja maastomallit

- Pictometry®
- 3D Photonav®

Blom Kartta Oy, Pasilanraito 5, 00240 Helsinki
+358 9 299 3060
www.blomkartta.fi